

Ірина Іванівна Полубоярина,
кандидат педагогічних наук, доцент
Харківської гуманітарно-
педагогічної академії,
м. Харків, Україна

УДК 378.147;-056.45

ПРОБЛЕМА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МУЗИЧНОГО ТВОРУ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МУЗИЧНО ОБДАРОВАНИХ СТУДЕНТІВ

В работе дается определение понятия «художественная интерпретация», условия формирования умения интерпретировать музыкальное произведение у одарённых студентов, описывается методика художественной интерпретации музыкального произведения.

Ключевые слова: художественная интерпретация, музыкальные способности, мышление, воображение.

The determination of the notion «artistic interpretation», condition of the shaping the skill to interpretation beside music gifted student, is described methods to artistic interpreting the music product in the work.

Key words: artistic interpretation, music abilities, thinking, imagination.

У сучасній музичній педагогіці проблема інтерпретації музичних творів пов'язана з формуванням та розвитком комплексу професійно-особистісних властивостей музично обдарованого студента: музичних та творчих здібностей, музичного мислення, уяви, звукотворчої волі, емоційності тощо. Тому, формування в обдарованих студентів умінь інтерпретувати музичний твір є необхідною складовою їх професійної підготовки, що допоможе оптимізувати цю підготовку.

Термін «інтерпретація» походить від латинського слова «interpretario» (тлумачення, розкриття змісту, трактування) і застосовується для оцінки різних фактів, процесів та явищ дійсності. Поняття інтерпретації широко застосовується у філософській, мистецтвознавчій та музично-педагогічній літературі (Б. Асаф'єв, В. Холопов, Є. Гуренко, Г. Гільбурд, Н. Корихалова, В. Крицький, А. Фарбштейн, В. Медушевський, Ю. Капустін, В. Москаленко, С. Мальцев, Ю. Кочнев, Г. Коган, С. Фейнберг, Д. Рабінович, С. Савшинський, К. Лопушанський, О. Катрич, І. Хотенцева). Інтерпретологічний підхід розглядається у працях: В. Віори, Р. Гаммерштейна, Ф. Блюма, К. Еренфорта, Е. Фішера та ін.

У філософії категорія інтерпретації вживається з такими гносеологічними категоріями, як: сприйняття, відображення, пояснення і розуміння, а у контексті мистецтва вона займає особливе місце.

У мистецтвознавстві художня інтерпретація відрізняється цілісністю відображення, що стає активним самовиявленням, особистісно-індивідуальним ставленням до музичного твору, творця, тобто не тільки суб'єктивно передає зміст твору, але *перетворює* його

у матеріалі музики. Художня інтерпретація – це розуміння мистецтва, що перетворюється на різноманітні актуально-творчі форми.

Термін «інтерпретація» використовується у різних галузях людського знання, розкриваючи явища, не схожі за своєю суттю. Виділяють такі підходи до цього поняття: буденний, науковий та художній. В контексті нашої роботи доречно буде розглянути художній підхід до цього поняття.

Художня інтерпретація – це прочитання твору, розробка і створення індивідуальної концепції його виконання; трактування продукту художньої діяльності у творчому процесі виконання. Цей тип інтерпретації містить елементи буденного і наукового типів, абстрагування і конкретизацію. Так, художнє відображення реального об'єкта композитором або живописцем (скульптором, драматургом або архітектором та ін.) припускає момент його інтерпретації в буденному змісті. У процесі перетворення абстрактного нотного запису композитора в реальне звучання, виявляються риси художнього і наукового типів інтерпретації.

У науковому трактуванні, художня інтерпретація співвідносить нотну систему з великою кількістю варіантів інтерпретацій, але обмежується рамками авторського нотного запису.

У мистецтвознавстві інтерпретацію розглядають, як трактування музичного твору в процесі його виконання, розкриття ідейно-образного змісту музики технічними засобами виконавського мистецтва. Інтерпретація припускає індивідуальний підхід та активне ставлення до музики, наявність у виконавця власного творчого задуму. *Інтерпретація розглядається нами, як структурований у виконавському часі та просторі*

спосіб творчого спілкування особистості (Я) з Іншим-у-собі (з автором музичного твору).

На думку Л. А. Баренбойма, пізнання музичного твору пов'язано з розвитком умінь інтерпретувати, аналізувати, синтезувати, встановлювати взаємозв'язки. Сформованість умінь інтерпретувати передбачає здатність до самостійного і свідомого тлумачення музичних творів різних жанрів, стилів, напрямків, а також педагогічну корекцію інтерпретувати в залежності від завдань. Виконавські дії розглядаються у зв'язку з розумовими діями. Музична діяльність неможлива без емоційного виконання та створення художнього образу. Для засвоєння музичних творів необхідними є знання загальних законів музики, особливості музичного розвитку, принципів будови форми, специфіки гармонійної та мелодійної мови тощо. [1].

У системі професійної підготовки ефективними для формування вміння інтерпретувати є цикл виконавських дисциплін, що містять об'єктивні можливості творчого розвитку музично обдарованого студента. Визначення педагогічних умов формування вміння інтерпретації допоможе зробити цей процес більш оптимальним. З цією метою нами визначено такі умови формування вміння інтерпретувати:

1. Забезпечення студентів знаннями з мистецтвознавства та педагогіки при розучуванні творів.
2. Осягнення художнього змісту музичних творів, самостійного вибору художніх засобів виконавської виразності, відпрацювання технічної майстерності.
3. Поетапне формування вміння інтерпретації у напрямку від вербального тлумачення до художньої інтерпретації.

Ці педагогічні умови були враховані при розробці методики «Розвиток умінь інтерпретувати музичний твір». Авторська методика використовувалася для здійснення експериментальної діяльності.

Процес формування вміння інтерпретувати можна поділити на три етапи. *Перший етап* роботи над інтерпретацією музичного твору необхідно розглядати, як вирішальний, для визначення індивідуальних особливостей розуміння художнього образу твору. Як розбудити фантазію, спрямувати в необхідне русло логічне осмислення музичної фактури і характер художнього образу, як допомогти у виборі виконавського варіанта, що відповідає замислу композитора? Ці важливі питання постають перед науково-педагогічним працівником на першому етапі процесу інтерпретації.

Знайомство з твором починається з програвання нотного тексту, складання внутрішньослухового «ескізного» уявлення про нього. Бачити те, що написано в нотах, і чути, те що несуть текстові знаки, – завдання складне. Роль науково-педагогічного працівника на цьому етапі полягає у тому, щоб дати «ключ» до відкриття змісту музичної мови твору. Ця допомога важлива тому, що недостатньо вірного емоційного відгуку на музику, для осягнення художньої інтерпретації в цілому. На початковому рівні формування вміння інтерпретувати, науково-педагогічному працівнику необхідно скласти план виконавських дій сту-

дента. Його музично-художня ерудиція необхідна в роботі над творами, автори яких не фіксували художні наміри у нотах. Наприклад, уртексти Й. С. Баха, що містять мінімум записів.

У процесі засвоєння музичного тексту важливою є навичка читання з листа. Завдяки їй студент одержує перші уявлення про музичний твір. Навичка читання з листа сприяє розвитку внутрішньої активності учня, активізації творчої фантазії і мислення. Однією з умов правильного читання з листа є умінь «охоплювати» музичні конструкції: «горизонтальні» (мелодійні) і «вертикальні» (зміну гармоній).

Перший емоційний вплив музики дозволяє виконавцеві прогнозувати модель наступного слухацького сприйняття, що є важливим у виконавській діяльності музично обдарованого студента. Для цього необхідним є наявність *внутрішнього слуху*, тобто здатності відтворити в уяві окремі фрагменти чи твір у цілому, поза опорою на його реальне звучання [6].

Розвиток слуху – важливий. Таким є головне правило для молодих музикантів Роберта Шумана. Відомі висловлювання про те, що «вся звукова картина має складатися в голові до того, як її передаватимуть руки» (Й. Гофман), що кожному виконавцю необхідно вміти «до дрібниць відтворити в голові твір, який він грає» (О. Гольденвейзер), причому, такий внутрішньо почутий образ, є «ідеальним проектом виконання» (М. Курбатов). Умінь працювати над твором, без допомоги інструмента, стає показником наявності музичного мислення. Важливим на цьому етапі є розвиток у студента вміння чіткого *слухового* уявлення музичного твору.

На *другому етапі* створення художньої інтерпретації необхідно логічно осмислити матеріальну тканину музичного твору, створити художньо-звуковий прообраз в уяві і окреслити шляхи, засоби для його втілення. Студенти не пасивно засвоюють готову інформацію, а на основі попередньо набутих знань, самостійно розв'язують завдання проблемного характеру. Це активізує художньо-образне мислення студента, сприяє розвитку інтересу до виконавської діяльності, пов'язаного з дослідницьким, пошуковим характером інтерпретації музичних творів, виконавця.

Розвитку художньо-образного мислення сприяє особистісне ставлення до виконуваного твору, вміння створювати власне уявлення про образно-інтонаційний зміст, на основі досвіду музичної діяльності, багатства життєвих і музичних вражень. Чим багатший тезаурус виконавця, чим об'ємніший його запас асоціацій і образів... тим глибше особистість, значніше, яскравіше асоціації, що виникають при зустрічі з авторським задумом [5].

Важливим також є використання загальних знань про епоху композитора, біографічні відомості, творчі методи і стильові традиції виконання його музичних творів. Це сприяє розвитку пізнавального інтересу студента, розширенню його мистецтвознавчих знань, дає можливість здійснити варіативну розшифровку емоційного «підтексту» нотного запису.

Пробудження уяви студента пов'язане з пошуком художньо-образних асоціацій, метафор, порівнянь. Асоціативне осмислення музичних образів – ефективний метод осягнення художньо-поетичного змісту, що впливає на процес розуміння, переживання і виконання музики.

Від здатності проникати в емоційний зміст п'єси, від уміння створювати індивідуальний емоційний план свого виконання, залежить розвиток творчого потенціалу студентів і спрямованість на розв'язання художніх задач, пов'язаних з інтерпретацією. Розкриття творчих можливостей студентів, розвиток емоційного ставлення до музики, що виконується – важливі завдання. Їх розв'язання можливе при застосуванні певних педагогічних методів і прийомів: виховання «апарата осмислення та переживання» (за К. Станіславським) сприяє метод педагогічного показу. Метод показу – емоційне «зараження», передавання основної ідеї твору. Можуть використовуватися й інші види показу: – «залучення» (Л. Баренбойм), «шукаючий» (М. Фейгін), художнього змісту твору (К. Ігумнов) тощо.

Ефективність педагогічного показу досягається за умови його поєднання з вербальними поясненнями. Залежно від мети показу вербальні методи виконують випереджальну, супровідну і завершальну функції. Слова науково-педагогічного працівника підсилюють увагу до сюжету твору. У ході наступної бесіди можуть розбиратися конкретні засоби інструментальної виразності, за допомогою яких композитор домагається бажаного ефекту.

Науково-педагогічному працівнику необхідно домагатися від студента вміння вербально виражати сутність музичного образу, переконливо обґрунтовувати виконавське трактування. Допоможе в цьому словник музичних емоцій, розроблений В. Ражніковим [6].

Наступний рівень цього етапу художньої інтерпретації характеризується спрямуванням на сферу виконавської моторики. Необхідними засобами виконавської моторики є фразування, динамічні відтінки, темброві можливості фактури, штрихи, ритм, агогіка, варіанти аплікатури тощо. Основна форма діяльності на цьому етапі – вивчення фрагментами, технічне засвоєння та художня обробка кожного з них, вивчення музичного матеріалу напам'ять. Робота проводиться в деталях.

Образний зміст, стиль визначають вимоги до техніки музиканта-виконавця. Не зупиняючись на аналізі технічних прийомів, розглянемо один з моментів, що має особливе значення – це робота над звуком, яка переплітається з проблемою інтонаційно-сміслового розкриття музики [1, 3, 5]. Оволодіння культурою інтонаційно-сміслового розкриття музики допомагає виконавцю слухати і розуміти музику, інтонуючи її до відтворення. Культура активного інтонування, що спирається на систему теоретичних і практичних знань, є показником високого рівня розвитку не тільки музичного мислення, інтонаційного слуху, а й музичних здібностей.

Інтонаційне осмислення твору можна стимулювати, поставивши завдання виявити архетип героя цього твору (В. Медушевський, Д. Кирнарська). Бачення живої людини в образі героя, сприяє розумінню його поведінки і створенню суб'єктивної емоційної програми.

Здатність до розпізнавання архетипу героя, його емоцій вказує на розвинений інтонаційний слух і емоційний інтелект [6].

У процесі інтонаційного осмислення художнього образу, музична уява допомагає знайти необхідні для його втілення ігрові рухи. Для того, щоб звук, акорд, пасаж або фактурна комбінація прозвучали так, як бажано студент, науково-педагогічний працівник допомагає уявити звукову фарбу, тембр, виконавський прийом.

Специфіка виконавської діяльності полягає у тому, що в процесі її засвоєння виникають певні моменти: рухи впливають на роботу уяви, свідомості і слуху; рука в ході пошукових повторних дій знаходить здатність «чути»; не тільки «виражати», а й «передбачати» характер звучання, що дозволяє формувати координовані слухо-рухові зв'язки (феномен «руки, що чує»). Отже, основою виконавських навичок студента є відповідність звукового образу рухам і відчуттям рук.

Розвитку цієї навички допоможуть такі методи художньо-педагогічного аналізу, адекватні суті музичного мистецтва, як: пошук асоціативного художнього ряду; синтез музичних і зорових асоціацій; аналіз творів композитора за принципом подібності і розходження; порівняння різних варіантів, редакцій твору; «руйнування» або зміна засобів художньої виразності (темпу, динаміки, штрихів тощо), що допомагають знайти співвідношення у створенні художнього образу; «переінтонування», що сприяє осмисленню музичних фраз.

Вищезазначені методи допоможуть розв'язанню проблеми взаємодії науково-педагогічного працівника та студента у процесі створення інтерпретації музичного твору. Вміння працювати в діалозі стимулює розвиток навичок художньо-комунікативної діяльності студента. Працюючи та вдосконалюючи «концепцію студента» [6], науково-педагогічний працівник допомагає студентові вникнути в музичну ідею автора і, через подолання певних виконавських задач, донести «робочу гіпотезу» інтерпретації до завершального, *третього етапу* її становлення.

Останній етап можна визначити, як процес «збирання»: робота над уривками продовжується, але має інший характер. На перший план виступає програвання твору в цілому, пробні виконання перед слухачами. Студент отримує можливість вільно виконувати музичний твір, зосередившись на художньому образі.

Завершує роботу над музичним твором концертний виступ. На естраді відбувається апробація процесу художньої інтерпретації. Дослідження музикантів-психологів: Д. Бочкарьова, В. Григор'єва, М. Капустіна, Г. Ципіна та ін. виявляють, що основою інтерпретаторської творчості, в процесі музичної комунікації, є контакт виконавця і слухачів.

Отже, в роботі над створенням інтерпретації музичного твору пропонується такий алгоритм дій. На *першому* етапі прочитання музичного тексту: ознайомлення з епохою, творчістю; загальний аналіз стилевих особливостей композитора; аналіз засобів виразності твору; визначення образів, основних інтонацій, ідеї, образно-смісловї сфери. На *другому* етапі: технічне засвоєння нотного тексту у відповідності з образним змістом твору; визначення образних тем, другорядних інтонацій; виявлення логічних вершин інтонацій, фраз, тем; аналіз засобів виразності; розв'язання виконавських труднощів за допомогою технічних прийомів та способів, які відповідають образному змісту та засобам виразності цього твору. На *третьому* етапі: створення цілісного художнього образу, власної інтерпретації; визначення логіки розвитку крупних тематичних конструкцій, співвідношення розгортання музичного матеріалу; виявлення кульмінацій частин та всього твору; складання виконавського плану у відповідності з художньо-образним змістом та аналізом музичного твору.

Таким чином, інтерпретація музичних творів є ефективним засобом професійної підготовки, спрямованим на розвиток пізнавальних процесів (музичної

уяви, музичного мислення, уваги), емоційно-вольової сфери, творчих та музичних здібностей обдарованих студентів музичних спеціальностей. Запропонована методика сприятиме формуванню та розвитку комплексу професійно-особистісних властивостей.

Використані літературні джерела

1. Асаф'єв Б. В. Речевая інтонація / Б. В. Асаф'єв. – Москва-Ленинград: Музыка, 1965. – 136 с.
2. Баренбойм Л. А. Вопросы фортепианной педагогики и исполнительства / Л. А. Баренбойм – Л.: Музыка, 1969. – 289 с.
3. Гольденвейзер А. Б. Статьи, материалы, воспоминания / А. Б. Гольденвейзер. – М.: Сов. композитор, 1969. – 488 с.
4. Питання фортепіанної педагогіки та виконавства // 36. наук. статей / Під ред. А. Й. Корженевського. – К.: Музична Україна, 1981. – С. 29-41.
5. Мильштейн Я. И., Игумнов К. Н. Вопросы фортепианной педагогики / Я. И. Мильштейн // Вопросы фортепианного исполнительства. – М., 1965. – С. 141-166.
6. Ражников В. Г. Диалоги о музыкальной педагогике / В. Г. Ражников. – М.: ЦАПИ, 1994. – 141 с.

